

AJALUGU

22.12.2020, 00:30

Kirjanik John le Carré ja sõjakangelane Alfons Rebane langesid ühe ja sama reeturi ohvriks

Äsja surnud maailmakuulus spioonikirjanik John le Carré ja eestlasest Rüütli-risti kavaler Alfons Rebane olid saatusekaaslased. Carré jäädvustas Rebase ka oma romaanis.

Pekka Erelt

pekka.erelt@ekspress.ee

MEES NAGU RAAMATUS: Alfons Rebasest (paremal) sai John le Carré tegelase kindral Vladimiri prototüüp. Fotol Rebane koos USA Vahipataljoni sõduriga.

FOTO: EESTI SÕJAMUUSEUM KLM FT 1134 F

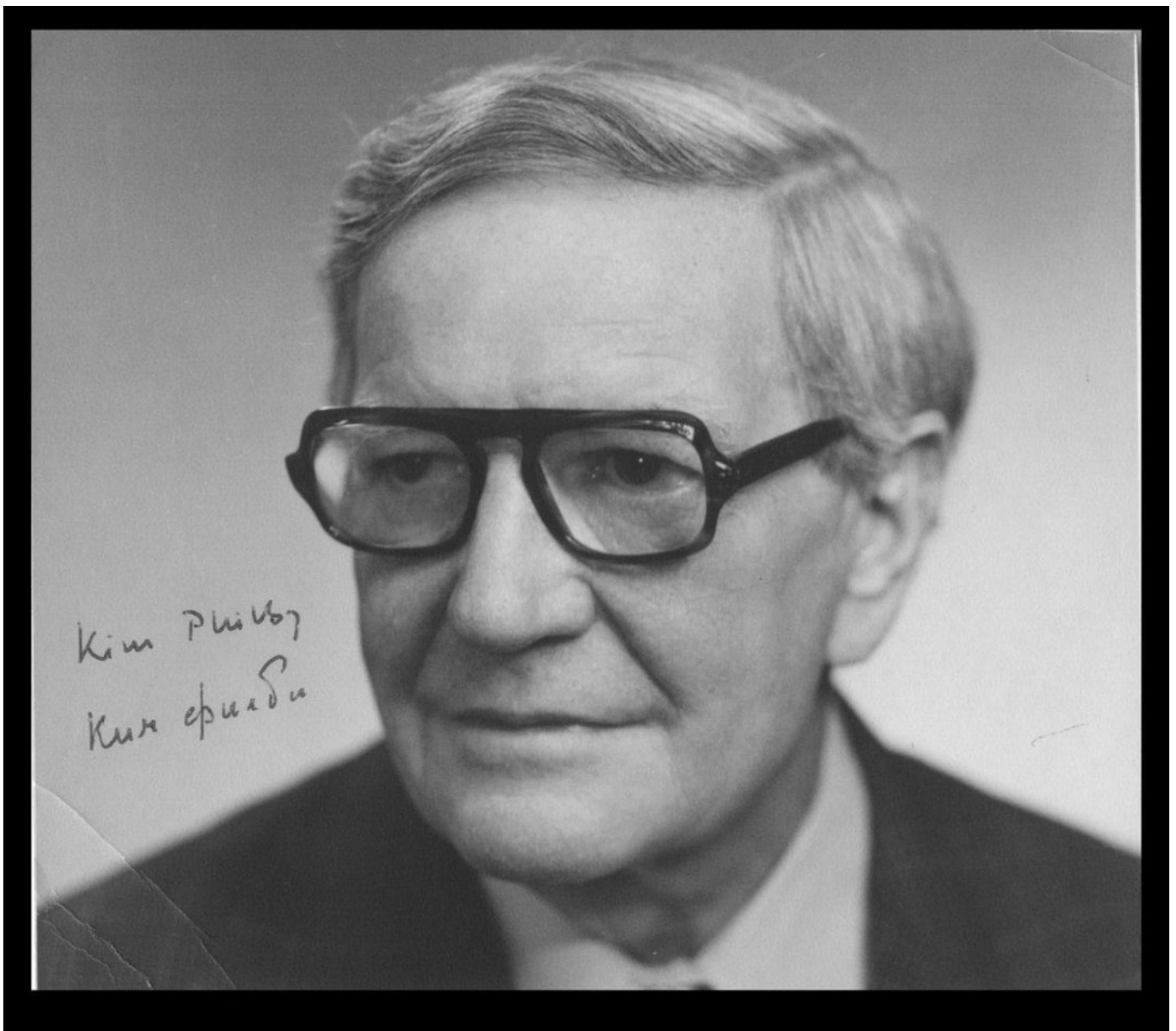
 TELLIJALE AVATUD

David John Moore Cornwell ehk kirjanikunimega **John le Carré** (1931–2020) oli spioon, kellest sai maailmakuulus spiooniromaanide autor. Aastal 1958 astus Cornwell Briti julgeolekuteenistuse MI5 teenistusse, kaks aastat hiljem siirdus

salaluureteenistusse SIS (tuntud ka kui välisluure MI6). Ta määrati Bonni Briti saatkonna teiseks sekretäriks, hiljem töötas Hamburgis. Oma esimesed teosed – krimiromaan „Eliitmõrv“ (1962) ja spioonipõneviku „Spioon, kes pääses külma käest“ (1963) – kirjutas ta Saksamaal. Et välisministeeriumi ametnikel oli keelatud avaldada kirjutisi oma nimel, saigi Cornwellist John le Carré.

Kindral Vladimir ja kolonel Alfons

Cornwell oli 1964. aastal sunnitud luureteenistusest lahkuma, kuna MI6 kurikuulus topeltagent **Kim Philby** paljastas teiste seas KGB-le ka tema. MI6st lahkumise järel pühendus Cornwell ainult kirjutamisele. Oma hukutaja juurde naasis ta romaanis „Plekksepp, rätsep, sõdur, nuhk“ (1974), kujutades ja analüüsid seal Philbyt kui kõrgema klassi reeturit.

KGB MUTT: Kim Philby reetis venelastele nii John le Carré kui ka Alfons Rebase.

FOTO: FOTO: VIDA PRESS

Carré teadis ka MI6 palgal olnud eestlast **Alfons Rebast**. Nad olid saatusekaaslased – just Philby reetis KGB-le Rebase luureoperatsioonid. Kas seetõttu saigi Rebasest ühe Carré romaani keskne tegelane?

1979. aastal avaldas Carré „Karla triloogia“ kolmanda ja viimase osa nimega „Smiley meeskond“. Romaani alguses kutsutakse pensionipõlve veetev meisterspioon George Smiley tööle tagasi, uurimaks ühe tema vana agendi, endise Nõukogude kindrali Vladimiri, Londonis asuva Eesti pagulaste organisatsiooni juhi mõrva. Just Vladimiri kaudu jõuab Smiley suure vastasseisuni nõukogude spioonivõrgustiku juhi Karlaga. Vladimir hukkub Moskva agentide käe läbi. Mõrvakoha lähedalt leiab Smiley Vladimiri pooltühja sigaretipaki, milles on kompromiteeriv negatiiv Nõukogude agendist ja prostituudist.

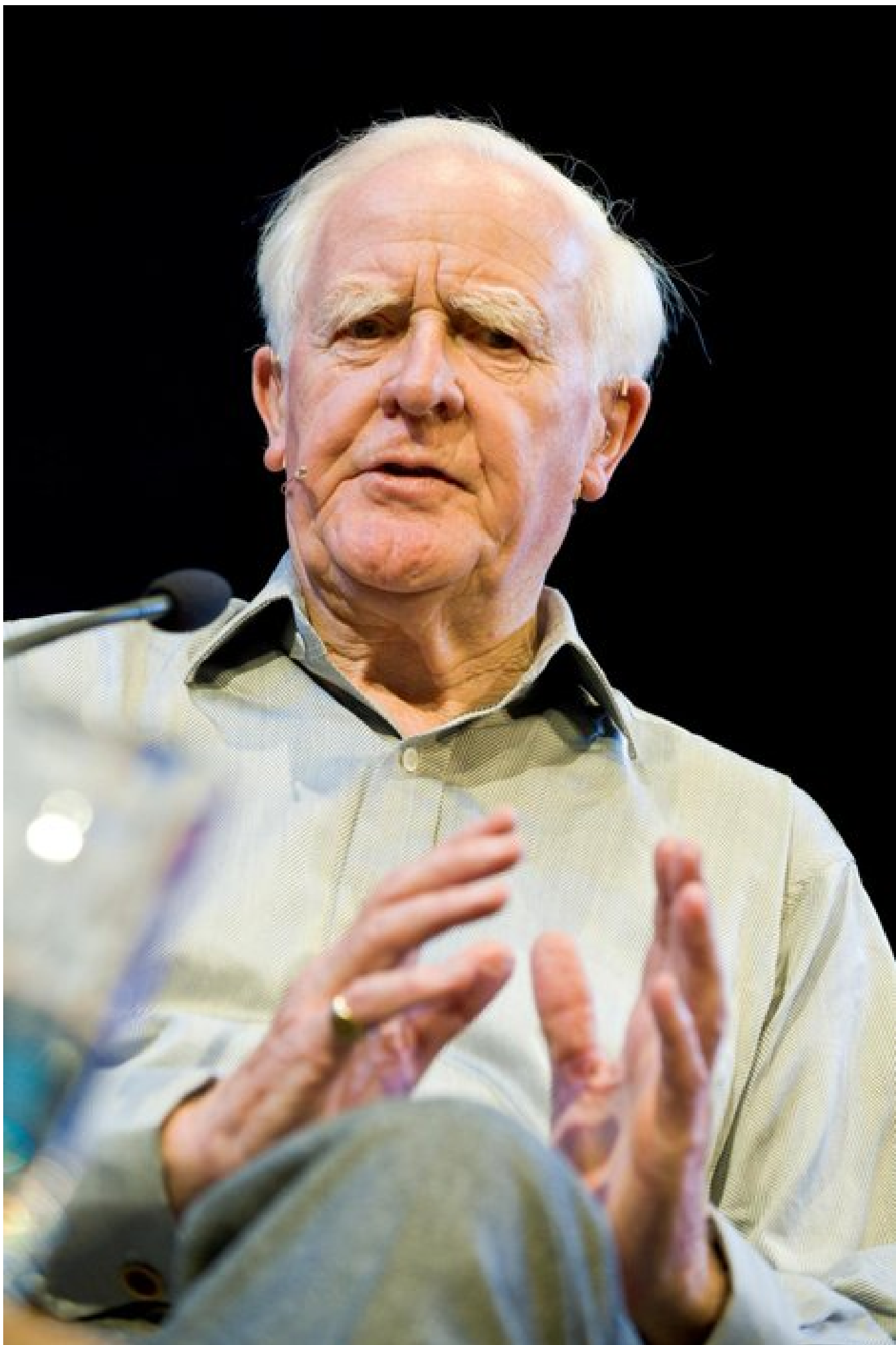
SÕJAMEHEST LUURAJA: Kolonel Alfons Rebane korraldas 1950. aastatel Briti luureoperatsioone Eestis.

FOTO: FOTO: EESTI RAHVUSARHIIV

Kindral Vladimiri prototüüp kolonel Alfons Rebane (1908–1976) oli vast tuntuim II maailmasõjas Saksa poolel võidelnud eestlane, tammelehtedega Rüütliristi kavaler. Sõja järel töötas ta kuni aastani 1950 brittide teenistuses ülekuulajana Berliinis, hiljem aga MI6 Eesti-suunaliste operatsioonidega.

Briti luure tegevust Nõukogude Liidus ja Skandinaavias suunas alates aastast 1945 **Harry Lambton Carr**, Baltikumiga tegeles tema alluv **Alexander McKibbin**. Paraku luges Carri ettekandeid ka Philby. KGB tööd hõlbustas veelgi mõlema briti liigne enesekindlus.

Carr ja McKibbin otsustasid saata luurajatena Eestisse, Lätisse ja Leetu pagulasi, eestlastest agentide värbamiseks võetigi Rebane salaluuresse tööle. Tänu Philbyle teadis KGB aga Briti luure plaanidest juba ette. Nii oli operatsioon Jungle läbi kukkunud juba enne agentide teeasumist.

SPIOONIKIRJANIK: Maailmakuulus spiooniromaanide autor John le Carré töötas ka ise Briti salaluures.

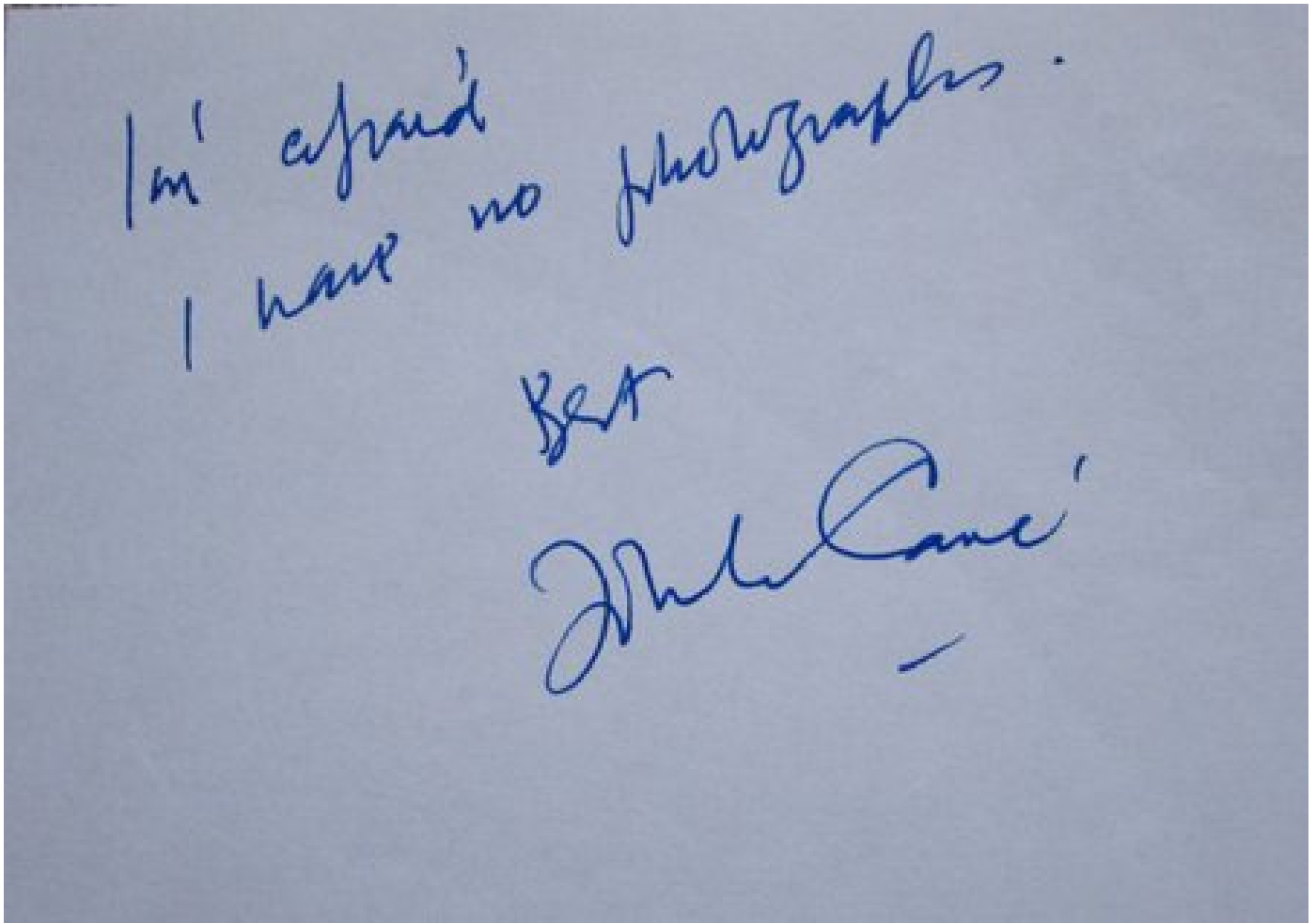
FOTO: FOTO: JEFF MORGAN / ALAMY STOCK PHOTO / VIDA PRESS

Esmalt saabusid Briti luurajad Lätisse, kus nad võttis vastu KGB loodud valemetsavendade organisatsioon Maxis. Maxisest sai ka kanal Briti agentide toimetamiseks Eestisse, neist esimesed – **Leo Audova, Erik Hurma ja Mart Pedak** – jõudsid kohale 1952. aasta augustis. Kolmik arreteeriti, ainsana läks oma elu päästmiseks KGBga koostööle Pedak. KGB vedas Briti luuret aastaid ninapidi, ilma et nood vähimatki osanuksid kahtlustada.

Suur luuremäng mõjutas Carré loomingut

Kuni septembris 1953 saatis Rebane Läti kaudu Eestisse **Heino Karkmanni**. Rohkem kui poolteist aastat elas Karkmann „metsavendade“ juures. KGB aga otsustas panuseid suurendada ja saatis Karkmanni Inglismaale tagasi kaugema eesmärgiga meelitada Rebane ise lõksu. Londonisse naasmisel aga avaldas Karkmann Rebasele tõsist kahtlust, et metsavendade tegevus on hoopis KGB lavastatud.

Tolsamal 1955. aastal naasis Londonisse veel üks KGB võrku langenud inglise luuraja. Võib oletada, et juba esimestel ülekuulamistel tunnistas mees Rebasele kõik üles. Liati oli tegu kunagise relvavennaga, Rebase enda pataljoni rühmaülemaga.

SPIOONIKIRJANIKU KIRI: John le Carré tervitab ja teatab, et kahjuks pole tal endast fotot.

FOTO: PEKKA ERELTI KOGU

Seejärel MI6s juhtunut kirjeldas Rebane kirjas **Hjalmar Mäele**. „Siinsed saksad ehmatasid päris ära ja tahtsid kõik kohe lõpetada ja katkestada. Seda tehti ka kahe meie lõunanaabri suhtes, kuid mina hakkasin kõvasti vastu. Ütlesin, et ma ei ole veel enda mehi hätta jätnud ja ei tee seda ka nüüd. Kui nad mind ei aita, teen seda omal käel. Tegin selgeks, et minu mehed on küll nende käes, samal ajal on ka nende mehed minu käes. Tuli nii mängida, et ühe saadame, teine tuleb, muidugi kõik vastava ilusa sousti all. Läksime siin mitmel korral ägedalt kokku, tagusime rusikaid ja lendasid ähvardused...“

Rebane surus oma tahte läbi ja tal õnnestuski 1956. aastal vahetada Eestis veel elavate kirjas olevad oma mehed Londonis kinni istuvate KGB „metsavendade“ vastu. Pärast seda Briti salaluure operatsioonid Eestis lõpetati. Rebane lahkus kuus aastat kestnud mängust küll mitte võitjana, aga samas mitte ka kaotajana.

SAMAL TEEMAL

09.09.2020 **KGB lavastatud eestlaste mõrvad ja enesetapud**